

XX ASR O'ZBEK ADABIYOTIDA O'SMIR BOLALAR QISMATINING PSIXOLOGIK VA IJTIMOIIY ASPEKTLARI

Saidova Mahzuna Farhod qizi
Shahrisabz davlat pedagogika instituti

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada XX asr o'zbek adabiyotida o'smir bolalar obrazi va ularning qismati yoritilgan asarlar tahlil qilinadi. Asosan, bolalar hayotining psixologik va ijtimoiy jihatlari, tarbiya, urf-odatlar hamda davr ta'siri bilan bog'liq masalalar ko'rib chiqiladi. Ushbu jihatlar orqali o'smirlarning ichki kechinmalari va ularning jamiyatdagi o'rni aniqlanadi.

KALIT SO'ZLAR: O'smir psixologiyasi, bolalar adabiyoti, ijtimoiy muammolar, tarbiya, davr ruhiyati, adabiy obraz.

KIRISH

XX asr o'zbek adabiyotida bolalar mavzusi muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, o'smir yoshdagi qahramonlar hayoti, ularning ruhiy kechinmalari va jamiyatdagi o'rni adabiy asarlarda keng yoritilgan. Bu davr adabiyotida bolalar qismati turli tarixiy va ijtimoiy o'zgarishlar fonida aks ettirilgan.

XX asr o'zbek adabiyoti jadidchilik harakati, urush yillari, sovet mafkurasi va mustaqillik davri kabi turli bosqichlarni o'z ichiga oladi. Har bir bosqichda bolalar mavzusi turlicha yondashuvda tasvirlangan. Jadid adabiyotida bolalar ta'lim-tarbiyasiga urg'u berilgan bo'lsa, urush va sovet davri adabiyotida bolalarning og'ir hayot yo'li, yo'qotishlari va iztiroblari ko'rsatiladi. Mustaqillikdan so'ng esa bolalar qismati yangi ma'naviy-axloqiy nuqtai nazardan talqin etila boshladi.

Mazkur maqolada XX asr o'zbek adabiyotida o'smir bolalar qismati, ularning psixologik holati va ijtimoiy muhit ta'siri yoritilgan asarlar tahlil qilinadi.

ASOSIY QISM

1. XX asr o'zbek adabiyotida bolalar obrazi

XX asr o'zbek adabiyotida bolalar mavzusi bir necha adiblar tomonidan chuqur yoritilgan. Ayniqsa, Abdulla Qodiriy, G'afur G'ulom, Said Ahmad, O'tkir Hoshimov va Xudoyberdi To'xtaboyev kabi yozuvchilar ijodida bolalar qahramonlari alohida o'rin egallaydi.

Abdulla Qodiriy – uning asarlarida yosh avlod tarbiyasi, ularning mustaqil fikrlashi va jamiyatda o'z o'rnini topishi muhim mavzulardan biri sifatida aks etadi.

G'afur G'ulom – "Shum bola" qissasi orqali o'smirlarning dunyoqarashi, bolalik sho'xligi va ijtimoiy hayotga moslashuvi haqida yozgan.

Said Ahmad – "Jimjitlik" kabi asarlarida urush yillaridagi bolalar psixologiyasini tasvirlagan.

O'tkir Hoshimov – "Dunyoning ishlari" va "Bolalik" kabi asarlari orqali o'smir bolalarning ichki kechinmalari va hayotdagi murakkab tanlovlari haqida hikoya qilgan.

Xudoyberdi To'xtaboyev – o'zining qiziqarli va satirik asarlari orqali bolalar dunyosini ta'sirchan yoritgan.

2. O'smirlarning psixologik kechinmalari

O'smir bolalar psixologiyasini adabiyotda aks ettirish yozuvchi mahoratini talab etadi. Bolalar qahramonlari ko'pincha quyidagi jihatlar bilan tavsiflanadi:

Ichki kechinmalarning teranligi

Hayotga bo'lgan qiziquvchanlik va faol kuzatuvchanlik

Adolatga intilish

Murakkab ijtimoiy vaziyatlarga moslashish

Shaxsiy erkinlik va mustaqillikka bo'lgan ehtiyoj

Masalan, "Shum bola" qissasidagi bosh qahramon o'zining sho'xliklari orqali atrof-muhitni o'rganadi, jamiyatdagi muammolarni bolalik nigohi bilan tushunishga harakat qiladi. Bu obraz orqali G'afur G'ulom bolalik davrining psixologik xususiyatlarini mohirona yoritgan.

3. Oila va jamiyatning bolalar tarbiyasiga ta'siri

XX asr adabiyotida bolalar tarbiyasi masalasi muhim o'rin tutadi. Jadid adabiyotida ta'lim va ma'rifat masalasi asosiy mavzulardan biri bo'lsa, keyinchalik bolalar tarbiyasi ijtimoiy omillar ta'sirida shakllana boshlaydi.

Jadid adabiyotida – bolalar tarbiyasi maktab va madaniyat rivoji bilan bog'liq holda yoritilgan.

Sovet davrida – bolalar tarbiyasiga jamoatchilik, davlat va mafkura ta'siri ko'proq bo'lgan.

Mustaqillik davrida – bolalar erkin tafakkur qiluvchi shaxs sifatida tasvirlana boshladi.

Masalan, O'tkir Hoshimovning "Dunyoning ishlari" asarida bolaning oilaviy va jamiyat ta'siridagi ruhiy kechinmalari chuqur yoritilgan.

XULOSA

XX asr o'zbek adabiyotida o'smir bolalar qismati turli jihatlar bilan yoritilgan. Tarixiy voqealar, jamiyatdagi o'zgarishlar va oilaviy muhit bolalar psixologiyasiga kuchli ta'sir ko'rsatgan. Adabiyot esa bu jarayonlarni realistik tarzda aks ettirib, bolalarning ichki dunyosini ochib berishga xizmat qilgan.

XX asr o'zbek adabiyotidagi bolalar obrazi orqali nafaqat o'smirlarning ruhiy kechinmalari, balki jamiyatdagi ijtimoiy muammolar ham yoritilgan. Shuning uchun

mazkur asarlarni tahlil qilish bolalar tarbiyasi va ularning shaxs sifatida shakllanish jarayonini chuqurroq anglashga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qodiriy A. "O'tkan kunlar". – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 1926.
2. G'ulom G'. "Shum bola". – Toshkent: Adabiyot va san'at, 1936.
3. Hoshimov O'. "Dunyoning ishlari". – Toshkent: Sharq nashriyoti, 2000.
4. To'xtaboyev X. "Sariq devni minib". – Toshkent: Yoshlar nashriyoti, 1970.
5. Said Ahmad. "Jimjitlik". – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti, 1974.
6. Karimov A. "O'zbek bolalar adabiyoti". – Toshkent: O'zbekiston nashriyoti, 2015.